

Roanne van Voorst

Het zuchten van bomen

Nijgh & Van Ditmar
Amsterdam

Voor Yeva,

en voor Annette, die in haar voortleeft.

DEEL I

De boom en het meisje

Dit keer begon het met een zacht, aanhoudend gekraak.

Er volgde een kleine schok, het gevoel ergens doorheen te worden geduwd – iets barstte open, er ontstond ruimte; de benauwdheid die was geweest, eerst een beetje en toen steeds meer, was rijp geworden, volledig, stuwde met haar volheid tegen de wand, tot die begon te wijken.

Pang! – alsof er een luchtbel knapte.

En ineens was er zuurstof,
was er licht,

En wie eenmaal licht gezien heeft, die wil omhoog, omhóóg, en zo begon de beukenboom te groeien.

Dat gebeurde twee kanten op, want zo doet dit type zaadjes dat: naar onderen begon zich een lichtgele kiemwortel uit te strekken door vochtige aarde, her en der een steentje ontwijkend, een hard geworden muizenkeutel of een afgebroken twijgje. Naar boven barstte een groen verkleurende scheut tevoorschijn, en uit die scheut sproot een harig, gekarteld blaadje.

Soms glibberde er die eerste maanden van het leven van het zaadje een worm langs zijn prille uitsteeksels, of krabbelden de poten van een kever erbovenlangs, maar niets was te zwaar of anderszins storend genoeg om zijn ontwikkeling te stoppen, en toen er voor het eerst een flinke pissebed met volle vaart met haar schild tegen het zaadje aan botste was het al verworpen tot een stevig takje dat wel tegen een stootje kon.

Zijn eerste jaar bovengronds stierven vrijwel alle konijnen uit het bos aan een ziekte die eerst hun ogen blind maakte, en daarna hun vacht plukkerig en hun wonden korstig, waardoor de boom kon opgroeien op een stuk grond waar hij anders vrijwel zeker onder de voet zou zijn gelopen. In plaats daarvan kromden zijn wortels zich om aarde die zo soepel was als deeg. Witte schimmeldraden weefden zich tussen kiemwortel en wortelpunt, waar ze bleven haken aan flintertjes zand en aarde; samen met zijn wortels haalden ze fosfor en stikstof uit de bodem. Zijn zoete sap slurpten ze op, suikers die ze deelden met insectenlarven die aan zijn wortels kleefden.

Er volgde een najaar waarin dikke regendruppels luidruchtig drumden op de natte bladeren op de bosgrond. De resterende, robijnrode blaadjes aan zijn takken dampden als de zon de lucht in de namiddag tot honing kleurde, de oudere bomen om hem heen kreunden in de wind. De meeste vogels van het bos waren al weggetrokken; degenen die er nog waren

verzamelde zich in grote groepen, verplaatsten zich gezamenlijk van tak naar tak, van boom naar boom; uitbarstingen van gefladder en rusteloos gekwetter. De rivier die achter het huis aan de bosrand meanderde, likte na uren lange motregen hoog aan de rotsen. Toen er hevige regenbuien waren gevallen sleurde de stroming grote stukken mos en wier mee. En door de stam van de beukenboom trok water omhoog, in een gestage vaart van tien meter per uur, terwijl onder hem het grondwater traag gleed en sijpelde, met een snelheid van amper anderhalve kilometer per jaar.

Het derde levensjaar van de beukenboom was opmerkelijk droog, zodat het groepje statige iepen dat in een kring om hem heen stond, verzwakte. Twee jaar later vielen ze om tijdens een storm waarbij de lucht grauwpaaars was geworden en de honderden mezen en vinken uit het bos urenlang stilvielen. De maanden erna raakten hun stammen overgroeid met okergele, halvemaanvormige paddenstoelen, die weer voedsel verschaften aan woelmuizen, die zich in de bosgrond ontlastten en zo de schimmelsporen verspreidden die jonge bomen zoals de beuk nodig hebben om gezond op te groeien.

Zo leerde hij, die eerste jaren, alles wat een jonge boom moet leren. Hij leerde dat de zon de takken beloont die dicht bij het licht weten te komen; dat takken die te snel, te veel apart groeien worden gestraft door de wind, en dat je altijd de weg van de minste weerstand en het meeste licht moet kiezen. De boom

deed, met andere woorden, dat waarvoor hij bedoeld was in het grotere verband waarvan wezens zoals hij deel uitmaken: hij tapte water uit de aarde en koolstofdioxide uit de hemel, filterde het, nam het op om er zelf sterker van te worden en om het landschap leefbaar te maken voor hemzelf en anderen om hem heen.

Dat deed de boom traag, want bomen groeien langzamer en leven langer dan wij, maar hij deed het ook zonder aarzeling: anders dan mensen kennen bomen geen angst, net zoals ze ook geen nieuwsgierigheid kennen. Wél groeien ze op als wezens met intuïtie en observatievermogen, of wat mensen allemaal nog meer voor termen hebben bedacht om iemand aan te duiden die een steeds hogere dichtheid van aanwezigheid bereikt. Bij het ouder worden verzamelen ze niet alleen kracht maar ook informatie over hun groeiplek en de omgeving, tot ze archieven worden van stormen en processierupsplagen, kennis die via wortels en geuren verder stroomt naar jonge stammen, zodat die al vroeg weten hoe zich te wapenen.

Evengoed is iedere levende boom, en in het bijzonder de beukenboom, een bewijs van alle gelukkige toevalligheden die zijn leven mogelijk maakten; van alles wat goed ging. In het najaar vallen rijpe beukenootjes van de boom op de grond, maar ze kunnen alleen ontkiemen als het stekelige omhulsel dat de weken ervoor hielp het zaad te beschermen, zo ver openscheurt dat de noten eruit rollen, en die noten kunnen vervolgens alleen gedijen in grond die vol-

doende vochtig is, en warm. Vervolgens moeten ze het geluk hebben om door dieren te worden begraven om de winter door te komen tot ze in het voorjaar uitlopen, als ze ondertussen niet allang zijn opgegeten. Pas dan heeft het zaadje genoeg tijd en mogelijkheid gehad om water op te nemen, te zwellen, net zolang totdat de zaadhuid barst.

Pang!

Zo nemen bomen de vorm aan van het geluk dat ze ten deel viel, en geleden leed.

(Mensen vervormen overigens ook zichtbaar door wat ons overkomt, tenminste voor wie goed kijkt: die valt de lachrimpels op naast lippen met kloofjes, de afgebroken tand en het rafelige litteken op de kaak, de diepe huidgroef die een voorhoofd in ongelijke delen splitst.)

Er was een jaar in het vroege leven van de beukenboom waarin een eekhoornmoeder, ijverig zoekend naar voedsel voor haar kroost, met haar achterpoot aan een van zijn bovenste sprietjes bleef haken. De spriet groeide geknakt door: vanaf dat moment zou het eerste stuk van die tak, vanaf de bast gezien, in een schuine lijn naar de aarde wijzen, terwijl het uiteinde omhooggroeide, richting de hemel. De boom zou altijd een karakteristieke, diepe bocht in zijn vorm houden, en zo werd hij een van de markantste monumenten in het bos dat zijn leven was.

In het leven van de jonge beukenboom volgden weken van diepe, donkere stilte, waarin hij zich terugtrok in zijn hout en zich zachtjes heen en weer liet wiegen in de wind, en er waren maanden waarin zijn sappen aanzwollen en hij zich volledig uitstrekke in een ervaring die niet anders dan genietend kan worden genoemd: steeds weer nieuwe sprietjes staken uit knoestige stukken tak, bladeren pompten en ruisten, net zolang tot ze begonnen te knisperen, net zolang tot ze vielen.

Dan werd het weer warmer. De vleugels van sprinkhanen klepperden, vlinders klapwiegden, koolmezen zongen een helder riedeltje met een belletje eraan vast: psiet-sie-serrrrrr!

De adem van vogels drong door zijn bast. Een mengeling van mos en rode bessen en natte steen. Stuifmeel dwarrelde rond zijn takken, ideeën vlogen op en landden weer, werden vruchtbaar, materialiseerden zich, en een voorbijwiekende uil dacht aan muizen.

Dan werd het weer kouder. Boven zijn kroon verplaatsten groepen migrerende ganzen lucht, hun hese gegak klonk dichterbij en gevarieerder dan het continue gedempte brommen van de overvliegende vliegtuigen.

In het jaar dat de bochtige tak zo dik was geworden als de staart van een vossenmoeder stierf, niet ver achter de jonge beuk, een eikenboom aan vriendelijkheid.

Na tweehonderdeenendertig jaar leven, een leven dat in het teken had gestaan van geduld en groei en verbinding, maakte hij zichzelf volledig beschikbaar voor de duizenden insecten en schimmels die intussen op, onder, aan en van hem leefden. Toen hij eindelijk omviel, dreunde de bodem.

En op een broeierige zomernamiddag niet lang daarna trof een bliksemschicht een majestueuze kastanjeboom die vlak naast de beukenboom had geleefd. De kastanje bleef overeind staan alsof er niets gebeurd was, maar de geur van het zwartgeblakerde hout vermengde zich met die van de bloemen, en even rook het bos scherp en zuur, zoals het mengsel van ui en sumak in de braadpan in het huis aan de bosrand.